

Suomen tietokirjailijat ry
Hallituskatu 2 B, 3. krs.
00170 Helsinki

LAUSUNTO

Opetus- ja kulttuuriministeriö
PL 29
00023 Valtioneuvosto

Asia: Komission julkaisema ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi orpoteosten tietyistä sallituista käyttötarkoituksista COM(2011)289 final

Yleistä

Suomen tietokirjailijat ry kiittää mahdollisuudesta lausua orpoja teoksia koskevasta direktiiviehdotuksesta. Suomen tietokirjailijat ry edistää suomalaista tietokirjallisuutta, valvoo tietokirjailijoiden tekijänoikeudellisia ja taloudellisia etuja, tukee tietoteosten kirjoittajia sekä edistää jäsentensä ammattitaitoa ja -etiikkaa. Suomen tietokirjailijat ry on Suomen suurin kirjailijajärjestö, joka edustaa yli 2700 oppi- ja tietokirjailijaa.

Suomen tietokirjailijat ry pitää eurooppalaisen kulttuurin ja tiedon säilyttämisen ja levittämisen kannalta tärkeänä, että myös orpoja teoksia voidaan digitalisoida ja tätä kautta saattaa hyödyttämään yhteiskuntaa. Orpojen teosten käytön ehdoista sovittaessa tulee kuitenkin muistaa kunnioittaa tekijänoikeuksia. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen tekijälle, jolla on täten ensisijainen oikeus määrätä teoksen hyödyntämisestä. Lähtökohtaisesti teosten päätyminen orvoiksi tulisi estää sopimalla tiettyjen tunnistetietojen käytöstä.

Suomen tietokirjailijat ry kommentoi seuraavassa direktiiviehdotusta yksilöidymmin.

Riittävä oikeuksien selvitys

Direktiiviehdotuksen 3 artiklan mukaan täytyy suorittaa riittävä oikeuksien selvitys (diligent search) teoksen tekijän löytämiseksi ennen kuin teos voidaan nimetä orvoksi teokseksi. Tekijöiden oikeuksien kunnioittamiseksi riittävä oikeuksien selvitys on välttämätön, ja selvitysmenettelyn

tulee olla riittävän tehokas, jotta teoksen tekijä voisi tosiasiallisesti löytyä. Oikeuksien selvitykseen ei tulisi kuitenkaan edellyttää käytettävän enempää aikaa ja taloudellisia resursseja kuin sen tarkoituksen kannalta on tarpeellista.

Direktiiviehdotuksen mukaan riittävä oikeuksien selvitys on tehtävä vain siinä jäsenvaltiossa, jossa teos ensi kerran julkaistiin. Ehdotuksessa ei ole selvennetty, miten tätä ehtoa sovelletaan käännoesteisiin. Mikäli tämä jätetään kunkin jäsenvaltion päätettäväksi, siitä voi aiheutua ongelmia yhdenvertaisuuden kannalta.

Teoksen aseman lopettaminen orpoteoksena

Direktiiviehdotuksessa edellytetään myös, että tekijä voi ilmoittautua milloin tahansa ja lakkauttaa teoksen orpostatuksen. Direktiiviehdotuksessa ei ole tarkemmin määritelty, miten tämän oikeuden toteutuminen varmistetaan. Tekijöillä tulee olla tosiasiallinen mahdollisuus lopettaa teoksen asema orpoteoksena.

Tekijän oikeus korvaukseen

Teosten tekijöillä tulee olla oikeus kohtuulliseen korvaukseen teostensa käytöstä. Direktiiviehdotuksessa ei ole selkeästi säännelty tekijän oikeudesta korvaukseen direktiivin mukaisesta teoksen käytöstä. Tätä voidaan pitää puutteena ehdotuksessa. Oikeus korvaukseen olisi taattava jo EU-tasoisella sääntelyllä. Korvaussäännös olisi erityisen tärkeä sellaisia tilanteita ajatellen, joissa orpoa teosta on sallittu käytettävän kaupallisiin tarkoituksiin.

Laajennettu kollektiivilisenssi

Direktiiviehdotuksen johdanto-osan 20 kohdan mukaan direktiivillä ei pitäisi rajoittaa jäsenvaltioiden olemassa olevia järjestelyjä, jotka koskevat oikeuksien hallintaa, kuten laajennettuja kollektiivisia lupia. Ilmaisu ”olemassa olevat järjestelyt” jättää epäselväksi sen, voidaanko jäsenvaltioissa olevia sopimuslisenssijärjestelmiä enää vapaasti kehittää kansallisella tasolla orpoteosten osalta. Pohjoismainen sopimuslisenssijärjestelmä on havaittu toimivaksi teosten käyttöä koskeviksi järjestelyksi sellaisissa tilanteissa, joissa luvan hankkiminen jokaiselta tekijältä erikseen ei ole mahdollista. Olisi erittäin epätoivottavaa, jos direktiivin implementointi tekisi mahdottomaksi sopimuslisenssijärjestelmän kehittämisen.

Orpoteosten sallitut käyttötarkoitukset

Direktiiviehdotuksen 6 artiklassa on määrätty sallituista teosten käyttömahdollisuuksista. 7 artiklan mukaan jäsenvaltio voi kuitenkin artiklassa lueteltujen toimenpidevaatimusten täytyessä

sallia muitakin orpoteosten käyttötapoja. Tämä mahdollistaa orpoteosdirektiivin erilaisen implementoinnin eri jäsenvaltioissa ja täten yhdenvertainen kohtelu voi vaarantua. Suomessa orvoksi julistettua teosta voitaisiin direktiivin nojalla käyttää eri tavoin jossain toisessa jäsenvaltiossa. Direktiiviehdotuksessa ei ole asetettu rajoituksia sille, mihin kaikkeen aineistoa voidaan käyttää, mikäli 7 artiklaan kirjatut edellytykset täyttyvät.

Direktiiviehdotuksen johdanto-osan 21 kohdassa on edellytetty, että tapauksissa, joissa sallitaan 6 artiklan 2 kohtaa laajemmat käyttötarkoitukset, oikeudenhaltijoiden oikeudet ja oikeutetut edut olisi suojattava. 7 artiklassa määritellyt edellytykset eivät kuitenkaan tarpeeksi hyvin takaa sitä, että nämä edut tulevat tosiasiallisesti suojatuiksi. Direktiivissä ei ole mainittu mitenkään esimerkiksi sitä, miten tekijän moraaliset oikeudet suojataan.

Tekijänoikeuden rajoitukset

Tietoyhteiskunnan tekijänoikeusdirektiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa) 5 artiklassa on direktiivin johdanto-osan 32 kohdan mukainen tyhjentävä luettelo sallituista poikkeuksista ja rajoituksista tekijän yksinoikeuteen. Luettelossa ei ole mainittu oikeutta välittää teosta yleisölle ilman tekijän lupaa, minkä lausunnon kohteena oleva direktiivi puolestaan sallisi. Direktiiviehdotus jättääkin epäselväksi sen, mikä ehdotuksen suhde on vuoden 2001 direktiiviin.

Helsingissä, 9.8.2011

Pirjo Hiidenmaa

Hallituksen puheenjohtaja

Jukka-Pekka Pietiäinen

Toiminnanjohtaja